

Atf için / for cited: Cihan, S. (2024). Kuruluşundan Bugüne Türkiye'ye Göç ve Göç Düzenlemeleri. Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 6, Sayı: 14, Nisan 2024, s.48-60.

KURULUŞUNDAN BUGÜNE TÜRKİYE'YE GÖÇ VE GÖÇ DÜZENLEMELERİ

Süleyman CİHAN¹

ÖZ

Kuruluşundan bu yana Türkiye Cumhuriyeti sahip olduğu coğrafi konumu ve stratejik önemi nedeniyle önemli göç hareketlerine şahitlik etmiştir. Ortadoğu, Asya ve Avrupa'nın kesiştiği bir yerde olan Türkiye, kuruluşundan bugüne sadece transit ülke değil hedef ülke konumunda da olmuştur. 1923'te kurulması ile beraber ulus devlet yapısını oturtmaya çalışan Türkiye göç politikasını da uzun yıllar bu yönde düzenlemiştir. Yakın coğrafyasında yaşanan savaşlar nedeniyle Türkiye birçok göç hareketlerine maruz kalmış ve göçün getirdiği şartlara göre yasal düzenlemelerini yapmıştır. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra Türkiye'ye komşu ülkelerde savaş ve çatışma ortamının artması kitlesel göçleri meydana getirmiş ve Türkiye'yi sığınılan veya transit olarak kullanılan ülke haline gelmiştir. 2011'de Arap Baharı kaynaklı Suriye'de başlayan çatışmalar sonucu kitlesel göç hareketi ise Türkiye Cumhuriyeti'nin 100 yıllık tarihsel sürecinde en etkili kitlesel göç hareketi olmuştur. 2014'ten bu yana dünyada en fazla sığınmacıyı barındıran ülke olan Türkiye bu durumdan birçok yönden etkilenirken göç yönetimi açısından yeni yasal düzenlemelere olan ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak Türkiye göç yönetiminde büyük dönüşüm içine girmiştir. 2013 yılında yasalaşan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Türkiye Cumhuriyeti tarihinde göçün yönetilmesi açısından en kapsamlı düzenleme olmuştur. Bu çalışmada 100. yaşını kutlayan Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik tarihsel süreçte göç hareketleri ve bu doğrultuda yapılan yasal düzenlemeler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye'ye Göç, Göç Yönetimi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.

JEL Sınıflandırma Kodları: F22, R23, M48.

MIGRATION TO THE TURKISH REPUBLIC: REGULATIONS FROM FOUNDATION TO THE PRESENT

ABSTRACT

The Republic of Turkey, which has been receiving immigration since 1923, has witnessed important migration movements due to its geographical location and strategic importance. Turkey, which sits at the intersection of Europe, Asia and Middle East, has been not only a transit country but also a target for migration since its establishment. Turkey, which tried to establish the nation-state structure with its establishment in 1923, also arranged its immigration policy in this direction. Due to the wars in its neighboring countries, Turkey has been experienced to many immigration movements and has carried out legal arrangements according to the conditions brought by immigration. Especially after the 1990s, the increase in the environment of war and conflict in the neighboring countries of Turkey have created mass migrations and Turkey has become the country that takes shelter or is used as a transit. The mass migration movement, which emerged as a result of the conflicts that started in the Syria due to the Arab Spring in 2011, has been the most effective mass migration movement in the 100- year of the Republic of Turkey. While Turkey, which home to the highest number of refugees in the world since 2014, has been affected by this situation in many ways, the need for new legal regulations has emerged in terms of migration management. As a result, Turkey has undergone a major transformation in its migration management studies. In April 2013, Turkey took a significant stride by embracing the Law on Foreigners and International Protection, representing a crucial milestone and the most comprehensive regulation in the history of the country's migration management. Ultimately, this study looks at the migration movements in the historical process towards the Republic of Turkey, which celebrated its centenary, and the legal regulations made in this direction.

*Bu makale "Polonya ve Türkiye'de Sığınmacıların Bütünleşmesinde Belediyelerin Rolü: Krakow ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Örnekleri" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

¹ 0000--0002-0291-9251, Öğretim Görevlisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, suleymancihan@sdu.edu.tr

Keywords: Public Order, Principle of Protection of the Weak, Concept of Arbitrability, Arbitration, Rental Disputes.

JEL Classification Codes: K12, K29, K41.

1. GİRİŞ

100. yaşına giren Türkiye Cumhuriyeti'nde göç yönetimini etkileyen en önemli gelişme 2011'den beri Suriye'de yaşanan çatışmalar nedeniyle milyonlarca insanın Türkiye'ye sığınmasıdır. Bu olayın bir sonucu olarak Türkiye göç politikasını uygulamak için Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu çıkarmıştır. Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti'nin göç tarihini YUKK öncesi ve YUKK sonrası dönem olarak incelemek doğru olacaktır. YUKK öncesi dönem ise 1923-1950, 1950-1980 ve 1980-2010 olarak ayrılabilir.

İlk döneme bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından göç politikasını güvenlik ve milli kimlik temeline oturtmuştur. 1923-1950 yılları arası dönem Türkiye Cumhuriyeti'nin göç aşamalarındaki erken dönem olarak da adlandırılmaktadır. 1923 ile birlikte göç politikası oluşturulurken ulus-devlet mantığıyla Türk soyuna ve kültürüne ait kişilerin ülkeye alınması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda ilk yasal düzenleme 31/05/1926 tarih ve 885 sayılı İskân Kanunu olmuştur. Bu kanun, ülkeye göçmen olarak kabul edilebilecekleri ve edilemeyecekleri tanımlamıştır. Kanunun 2. maddesinde "Türk kültüründen olmak" şartı esastır. Bu kanun 1934 yılında yürürlüğe giren 2510 sayılı İskân Kanunu'na kadar sürmüştür.

Ara dönem olarak da adlandırılan 1950-1980 dönemi ise Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nın ardından özellikle Balkanlardan göç aldığı ve göçe ilişkin uluslararası antlaşmaları kabul ettiği bir dönem olmuştur. Daha çok Bulgaristan'dan olmak üzere Yunanistan'dan da göçler almıştır. Türkiye, 1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ile 1967 New York Protokolünü imzalamış ancak mültecilerin tanımına yönelik coğrafi kısıtlamayı devam ettirmiştir.

1980-2010 dönemi Türkiye'nin komşu ülkelerindeki sorunlar nedeniyle göç hareketlerinin arttığı, Soğuk Savaş'ın sonuyla birlikte küreselleşmenin de etkisiyle insanların hızla yer değiştirdiği bir dönem olmuştur. Bunun ardından AB'ye üyelik hedefiyle göç mevzuatında değişiklikler ve yeni düzenlemeler yaptığı dönemdir. Türkiye bu dönemde transit ülke olarak Asya ve Afrika'dan birçok göçmenin Avrupa geçiş yapmak için kullandığı ülke olmuştur. 2000'li yıllarda göç mevzuatının ve kurumsal yapısının güçlendirilmesi adına da AB'ye uyumlu hale getirmeye çalışılmış ve 2003 Ulusal Eylem Planı ile göç yönetimi adına değişim politikalarının temelini atıldığı yıllar olmuştur. Türkiye'nin göç tarihine bakıldığında göç politikasını etkileyen en önemli gelişme Arap Baharı nedeniyle Suriye'de başlayan çatışmalar sonucu milyonlarca Suriyelinin ülkesini terk etmek zorunda kalmasıdır. 2011 yılında başlayan çatışmalar farklı ülkelerin ve terör örgütlerinin müdahil olmasıyla günümüze kadar devam eden bir sorundur. Türkiye Suriye'deki bu ortamdan en çok etkilenen komşu ülke olmuş ve on yıldan beri en çok sığınmacıyı barındıran ülke konumuna gelmiştir. Bu husus, Türkiye'nin göç yönetimi adına çeşitli çalışmalar yapmasına ve yasal düzenleme ihtiyacını ortaya koymuştur. Çalışmada YUKK sonrası dönem ile geçici koruma yönetmeliği incelenmiş son olarak Türkiye'nin Suriyeliler özelinde göç yönetimine ilişkin değerlendirme yapılarak politika önerileri sunulmuştur.

2. 1923-1950 ARASI TÜRKİYE'YE GÖÇ VE HUKUKİ DÜZENLEMELER

Cumhuriyetin ilk dönemindeki göç politikalarının oluşumunda Osmanlı'nın son dönemi etkili olmuştur. Sadece 1913-1918 yılları arasında kaybedilen topraklar ve uygulanan göç politikaları sonucunda ülke nüfusunun üçte biri yer değiştirmek zorunda kalmıştır (Dündar, 2007: 245-252). O dönem yaşanan bu büyük göç Türkiye Cumhuriyeti'nin kompozisyonunu oluşturmuştur. 1923 yılı ile başlayan süreçte geliştirilen göç politikasının pek çok sebebi bulunmaktadır. "Ulus-devlet inşası" olarak da adlandırılan bu dönemde, nüfus arttırmaya yönelik bir politika izlenmiştir. Nüfus artışıyla birlikte ekonomik ve siyasi yönden daha güçlü olunacağı inancı; geçmişte Osmanlı toprağı olan ancak mevcut durumda sınırlar dışında kalan bölgelerde yaşayan Türk kökenli vatandaşları Türkiye'ye getirilme çalışmalarını başlatmıştır (Semiz, 2010: 429-430).

1923'te "Mübadele İmar ve İskân Vekaleti", 1925'te de Dahiliye Vekaletine bağlı "İskân Umum Müdürlüğü" göç edenlerin nereye yerleştirileceği ve geçimleri sağlamak için ne kadar toprak verileceği ile ilgili çalışmalar yapmıştır (Tekeli, 2008: 161). Lozan Antlaşması'nın gereği olarak Yunanistan ile yapılan mübadele anlaşması nedeniyle yaşanan yoğun göç hareketleri sonucu iskân faaliyetleri için kanun düzenlemesi ihtiyacı doğmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk göç mevzuatı olan 1 Ağustos 1926 tarihli 885 sayılı İskân Kanunu çıkarılmıştır (Sarı, 2011: 88). Bu kanuna göre, ülkeye göçmen olarak kabul edilebilecekler ve edilemeyecekler tanımlanmıştır.

Kanunun 2. maddesinde “Türk kültüründen olmak” şartı esastır. Bu kanun 1934 yılında yürürlüğe giren 2510 sayılı İskân Kanunu’na kadar sürmüştür. 2510 sayılı kanunda da diğer kanun gibi benzer şekilde 3. ve 4. maddelerde kabul edilecek ve edilmeyeceklerin tanımlarına yer verilmiştir. Bu durumda; Türk kültürünü taşımayanlar, devletin suç olarak tanımlanmış olduğu türlere dahil olan anarşist ve casuslar, göçebe çingeneler, memleket dışına çıkarılmış olanlardır. (md. 4). Açıkçası bu kanunda da “Türk kültüründen olmak” şartı esas alınmıştır (İnan, 2016: 17-18).

Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet yönetimi, Müslüman ve Türk nüfusların Türkiye’ye göç etmelerine yasal dayanağı güçlendirmek amacıyla 1934’te 2510 sayılı İskân Kanunu yürürlüğe konulmuş ve 885 sayılı kanununun yerine geçmiştir. 2510 sayılı kanun ulus devlet mantığında Türk kimliğinin oluşturulması için önemli bir adımdır. 1934 tarihli 2510 sayılı “İskân Kanunu 17. maddesinde iskân şu şekilde tanımlanmaktadır: “Bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkârlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkân veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alet ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır.” 1934 yılında çıkarılan İskân Kanunu göç edenlerle ilgili olarak ilk genel düzenleyici belge niteliğindedir (Şimşek, 2018: 374).

Bu dönemde nüfusu artırmak isteyen devlet yönetimi göçleri desteklemiş, göç edenlere konut ve iş imkânları sunmuştur. Ulus devlet olma çabası ile Balkan ülkelerinden ağırlıklı gerçekleşen göç hareketlerinde genel olarak kırsal alanda çalışan çiftçi kesimi Türkiye’ye gelmiştir. Bu göçmenler, göç sonrası uyum sağlamalarını kolaylaştırmak için çoğunlukla kendilerine uygun yerlere yerleştirilmiştir (Tepealtı, 2019: 95-96).

Kuruluş ile birlikte Cumhuriyet döneminde uygulanan İskân politikaları ve İskân Kanunları siyasal iradenin uygulamak istediği ulus-devlet mantığının bir aracı olmuştur. Politika uygulamaları ve kanunlardaki esas amaç zorunlu göçlerdir. Zorunlu göçlerin ya da yerleştirmelerin devlet tarafından yapılması ise “asimilasyonun” bir aracı olarak görülmüştür (İçduygu vd., 2014: 122-128). Bütünleşme açısından bakıldığında devletin yeni kurulmasına rağmen göç eden kişilere gerek barınma gerekse iş imkânı açısından önemli çalışmalar yaptığı görülmüştür (Tekeli, 2008: 161).

3. 1950-1980 DÖNEMİ TÜRKİYE’YE GÖÇ VE HUKUKİ DÜZENLEMELER

1950-1980 ara dönemi ulus-devlet kuruluşunun tamamlandığı, sanayileşme adımlarının atıldığı ve kentleşmenin ön plana çıktığı bir dönem olmuştur (İçduygu vd., 2014: 53-58). 1950 yılında çıkarılan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla birlikte, ülkeye giriş yapacak ve ülkede bulunacak kişilere ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

5682 Sayılı Pasaport Kanunu’nun 4. maddesinde pasaportu veya vesikası olmaksızın ya da şartlara uymayan pasaport veya vesikayla ülke hudutlarına gelen yabancı kişilerin geri gönderilecekleri, göçmen ve mültecilerin durumlarına ilişkin düzenlemeleri, Türkiye’den yasal olmayan yollarla ayrılma, göçmen kaçakçılığı ve insan tacirliği ile alakalı düzenlemeleri kapsamaktaydı (Dönmez-Kara, 2015: 166).

Yabancıların ülke sınırlarında ikametleri ve seyahatleri ile ilgili olarak 1950’de “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun” düzenlenerek yasalaştırılmıştır. Kanun şekil ve teknik açıdan değerlendirildiğinde mülteciler de yabancı uyruklu olmalarından dolayı kanun kapsamına girmektedir. Pasaport Kanunu dolayısıyla Türkiye’ye giriş yapan yabancı uyrukluların ülkede seyahat ve ikamet hakları vardır. Ancak bu haklar belirli sınırlamalar dahilinde hak edilebilecektir. Şöyle ki; siyasi nedenlerle Türkiye’ye sığınma talebiyle başvuran ve Türkiye’ye sığınmacı konumunda olan yabancı uyruklu kimseler, İçişleri Bakanlığı’nın izniyle ve belirlemiş olduğu sınırlar çerçevesinde, ikamet edebileceklerdir.

1951’de Cenevre’de Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi kabul edildikten sonra Türkiye’de yasal düzenlemeler de yapılmıştır. Türkiye, söz konusu sözleşmeyi “29 Ağustos 1961’de 359 sayılı kanunla, 1951 Sözleşmesine Ek 1967 Protokolü’nü ise 5 Ağustos 1968 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 6/10266 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul etmiştir. Ancak Türkiye, 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ne, 1967 tarihli Ek Protokol’e coğrafi çekinceyi devam ettirerek kabul etmiştir” (Ekşi, 2015: 70). Bu kararlar Türkiye, yalnızca Avrupa sınırları içerisinde vuku bulan olaylar sebebiyle Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelen kişilere mülteci statüsü tanıyacağını beyan etmiş, başka devletlerden gelen kişilere de üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar sığınma hakkı vermiştir. Türkiye’nin bu sözleşmeyi kabul etmesi göç yönetimi açısından bakıldığında en önemli gelişmedir.

Mülteci olarak statü almak isteyen kişiler için Türkiye'ye gelmeye gönüllü olanlardan "Türk soyundan veya Türk kültürüne sahip olma şartı" ise muhafaza edilmiştir. Erder (2018: 164)'e göre Türkiye bu şartlar incelendiğinde ilk cumhuriyet yıllarındaki politikasını devam ettirmiştir ve mültecilerin Türkiye'ye gelişini azaltmaya çalışmıştır. Bu süreçte Türk soyuna mensup kişiler için imkânlar da azaltılmıştır. İskân kurumunun denetiminde olan topraklar sınırlandırılmış ve Türk soylu muhacirlere işgücü açısından toprak imkânının sunulmasına engel olunmuştur.

1950'li yıllardan sonra Türkiye'ye yönelik iki önemli göç hareketi olmuştur. Bunlardan birincisi, Bulgaristan'dan yapılan göçler diğeri ise Yugoslavya-Makedonya göçleridir. Bulgaristan'dan yapılan göçler kitle halinde gerçekleşmesi açısından önemli bir yeri vardır. Gelenlerin barınma ve çalışma alanları ile toplumsal uyum gibi sorunlar Türkiye'nin ekonomik, siyasal ve sosyal yönden üstlenmiş oldukları yükümlülüklerdir. "Türk-Bulgar İkamet Sözleşmesi'nin imzalandığı 1925 yılından 1949 yılına kadar 218.998 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Türkiye'ye Bulgaristan'dan gelenlerin sayısının en az olduğu dönem ise 1940-1949 yılları arasında olmuştur. Bulgaristan sınır kapılarını kapattığından dolayı Türkiye'ye geçişlerde azalmalar olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ise, Bulgaristan'ın komünist bloğa geçmesi; 1946 yılında rejimin değişmesi ile birlikte 1950'den sonra Türkiye'ye yapılan göçlerde yeniden artış olmaya başlamıştır. Bunların yanı sıra, Türkiye'nin NATO'ya üye olma girişimi, Sovyetler Birliği'nce pek sıcak karşılanmamış; Bulgaristan'daki Türklerin göçü bu tedirginliğin cezalandırılması olarak Türkiye'ye karşı koz olarak kullanılmıştır (Korkmaz ve Öztürk, 2017: 270-283).

Türkiye'nin bu kadar fazla sayıda göç almaya hazırlıklı olmadığı bir dönemde gerçekleşen Bulgaristan göçünde, gelenlerin çoğu eğitilmiş ve meslek sahibi kişiler olduğu için Türkiye açısından olumlu bir etki yaratmıştır. 1950'den önce gelenler "serbest göçmen" sayılırken; 1950'den sonra gelenler ise Türk Hükümeti tarafından bölgelere yerleşimi sağlandığı için "iskânlı göçmen" olarak tanımlanmıştır (İnan, 2016: 19-20).

İskân kurumu göçle gelenler için çalışma yapan kurum olarak görevlerine devam etmiştir ancak Türkiye'ye göçüp yerleşmek isteyenler için Türk kültürüne sahip olma şartı devam etmiştir. 1951 tarihinde yapılan Cenevre Anlaşması'nın 1961'de tarih ve coğrafi kısıtlamalarla imzalanması da bu politikayı değiştirmemiştir (Erder, 2018: 174).

Göçmenler, geldikleri coğrafya şartlarına yakın, halk ile daha kolay uyum sağlayabilecekleri ve iş imkanının daha fazla olması açısından genelde Marmara Bölgesi'ndeki kentlere yerleştirilmişlerdir. Bulgaristan aynı dönemde göç konusunda karar değiştirmiştir ve sınır kapılarını kapatarak Türkiye'ye göçü durdurmuştur. 58.000 civarında Türk, vizesi olmasına rağmen Türkiye'ye geçiş izni verilmemiştir. Ailelerin parçalanmasına yol açan bu uygulama, 1968 tarihinde Bulgaristan-Türkiye arasında imzalanan "Türkiye-Bulgaristan Yakın Akarba Göçü Anlaşması" ile son bulmuş; 1969 yılında Türkiye'ye 116.521 kişi göç etmiştir (İnan, 2016: 21). Bu dönemde Bulgaristan'dan gelen kişiler 1950-1951'de gelenler gibi iskanlı sayılmayarak "serbest göçmen" statüsünde kabul edilmiştir. Yine de Türkiye Cumhuriyeti gelenlere maddi destek ve yardım sağlamıştır. Bu şekilde ailelerin birleşmesi sağlanarak, daha önce gelen ailelerin yanına; aynı bölgelere iskân sağlanmıştır.

Aynı dönemde yaşanan bir diğer önemli kitlesel göç 1952-1967 yılları arasında Yugoslavya-Makedonya'dan gerçekleşmiştir. Bu bölgeden ilk göç 1924 yılında yapılmış, ardından 1936 yılında ikinci göç dalgası ve 1953 yılında "Serbest Göç Anlaşması" imzalanmasıyla birlikte üçüncü dalga göç gerçekleşmiştir. Bulgaristan'dan gelenler gibi Yugoslavya-Makedonya bölgesinden gelenlere de devlet tarafından yerleşme ve iş olanakları sağlanmıştır (İnan, 2016: 20). Cumhuriyet döneminde Yugoslavya'dan Türkiye'ye toplam 305.158 kişi göç etmiştir. 1950'ye kadar göç edenlerden 14.494 kişi devlet tarafından iskân edilmiştir. Diğer kişiler ise serbest göçmen olarak kabul edilmiştir (GİB, 2022).

4. 1980-2010 DÖNEMİ TÜRKİYE'YE GÖÇ VE HUKUKİ DÜZENLEMELER

1980 yılından sonra Türkiye'ye yapılan kitlesel göçlerin artış göstermesi, politik açıdan da birtakım değişikliklere yol açmıştır. Düzensiz göçlerin artmaya başladığı bu dönemde Türkiye, göçlere politik açıdan bakmayarak farklı arayışlar içerisine girmiştir. 1980 öncesi yaşanan göç hareketlerinde daha çok barınma, iş olanakları ve toplumsal konular ele alınırken, 1980 sonrası yaşanan göç hareketlerinde sınır güvenliği ve ulusal güvenlik konuları üzerinde durulmaya başlanmıştır. Jeopolitik konumu ve küreselleşmenin etkisiyle de Türkiye göç alan ve Avrupa'ya geçiş için de transit ülke durumuna gelmiştir. 1970'lerden sonra Rusya'nın Afganistan'ı işgal etmesi, İran'da rejimin değişmesi, Irak'ta Saddam'ın diktatör yönetiminin meydana getirdiği sorunlar, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da komünizmin çöküş yaşaması, Türkiye düzensiz göç yönünden önemli çalışmalarını belli bir noktaya

taşımış ancak uluslararası gelişmeler Türkiye'nin göç konusunda yasal düzenlemeler yapmaya sevk etmiştir (İçduygu vd., 2014: 230).

1979 yılındaki İran devrimi sonrası ilk büyük göç akını yaşanmıştır. Yaklaşık bir milyon İranlı'nın Türkiye'ye sığınma talebinde bulunduğu belirtilmiştir (Kartal ve Başçı, 2014: 281-282). 1979 yılında yaşanan bir diğer olay ise, Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi sonucu nüfusunun büyük bir kısmının ülkeyi terk etmesine sebep olacak bir savaş başlamasıdır. Bu süreçte Afganistan'ın 18 milyonluk nüfusundan 6 milyonu ülkesini terk etmiştir (Castles ve Miller, 2008: 247). Afganistan'daki savaştan ülkenin daha kuzeyinde yaşayan Türk asıllı Afganlar da etkilenmiştir. Türk kökenli Afganlar önce Pakistan'a gitmiş oradan da Türkiye'ye getirilmişlerdir. Türkiye din, dil ve etnik açıdan yakın olduğu için Türk kökenlilerin bir arada bulunmaları ve farklı ülkelere dağılmamaları için 1982 yılında "Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun" çıkarılmış ve Afganistan'dan kaçan 5000 kadar Türk kökenli Kazak, Kırgız, Özbek ve Türkmen'i Türkiye'ye gelmiştir. Kanunun 1. maddesine göre gelenler iskanlı veya serbest göçmen olarak kabul edilmiştir. Bu kanun çerçevesinde 4.163 kişi iskanlı göçmen olarak Pakistan'dan getirilmiş; Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu bölgesindeki yerleşim yerlerinde iskân edilmişlerdir (Karakaya ve Karakaya, 2021: 102). Ayrıca 1300 kişilik Pamir Kırgızları da Pakistan'ın doğal koşullarına uyum sağlayamadıkları için uçakla Türkiye'ye getirilmiş ve Van'ın Erciş ilçesine yerleştirilmiştir. Türkiye'ye gelen Türk kökenli Afganlılara devlet barınma ve istihdam edilmelerinde çalışmalar yapmıştır. "İskanlı göçmen" olarak kabul edilen ve belirlenen bölgelere yerleştirilenlere devlet tarafından konut sağlanmıştır. Ayrıca her aileden bir kişi çeşitli devlet kurumlarında çalışmaya başlamış; tarımla uğraşanlara ise tarım arazisi tahsis edilmiştir.

1980'li yıllarda Türkiye'ye Irak'tan iki büyük kitlesel göç hareketi olmuştur. İlk büyük kitlesel göç 1980-1988 yılları arasında; Irak-İran savaşı sırasında gerçekleşmiştir. 1980'de başlayan İran-İrak savaşı sırasında Saddam Hüseyin'in 1988 yılında Halepçe kentine kimyasal silah saldırı düzenlemesi süreci tepe noktasına ulaştırmıştır. Saldırı sonucu Türkiye'ye 51 bin kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Gelenler Mardin, Muş ve Diyarbakır'da yer alan üç ayrı kampa yerleştirilmiş ve kampa dair her türlü ihtiyacı Türkiye kendisi karşılamıştır (Deniz, 2009: 183-191). Irak'tan gerçekleşen ikinci göç dalgası ise 1990-1991 yılları arasında yaşanan Körfez Savaşı sırasında olmuştur. Irak ordusundan kaçan Kürtler olmak üzere aralarında Türkmen, Kaldani ve Arapların da olduğu yaklaşık 500 bin kişi Türkiye topraklarına gelmiştir. Ancak Türkiye, bir önceki göç akınında çeşitli sorunlar yaşamış ve buna bağlı olarak sınır kapılarını açmayarak Irak'ın kuzey bölgesinde bir kamp oluşturmuştur (İçduygu, 2004: 90).

Türkiye, Irak'tan gelenleri iskanlı ya da serbest göçmen olarak kabul etmemiş; Irak'ın kuzey bölgesinde Kürt nüfusunun artmaması için Türklerin geri dönmeleri adına vatandaşlık ve ikamet başvurularını zorlaştırarak hukuki statülerinde bir belirsizlik yaratmıştır. Ayrıca Türkiye'nin göç konusundaki konumu değişikliğe uğramış ve daha çok Avrupa'ya ulaşmak için geçiş ülkesi olmuştur. Türkiye bir diğer büyük hareketliliğe tekrar Bulgaristan'dan maruz kalmıştır. Bulgaristan yönetiminin Türklerle ve Müslümanlara karşı uyguladığı asimilasyon politikası sonucu binlerce kişi Türkiye'ye göç etmiştir. 1980 yılında yaşanan askeri darbe sonrası anti-demokratik ortam ve toplumsal kargaşanın etkileri 1990'ların başında da hissedilmeye devam etmiştir. Türkiye'nin içinde bulunduğu bu ortamdan dolayı Bulgaristan'dan gelenlere sadece "soydaş" gözüyle bakılmış ancak daha önce gelenlere verildiği gibi iskanlı ya da serbest göçmen statüsü verilmemiştir. Devlet gelenler için bir teşvik ya da yardım sağlamayarak daha önce uygulanan iskân politikalarından farklı bir uygulama yapmış ve devlet denetimi dışında yerleşmelerin yapıldığı gözlemlenmiştir (İçduygu vd., 2014: 154).

Türkiye'ye 1990'ların başında yaşanan bir diğer göç akını ise Bosna Hersek'ten olmuştur. 1992-1998 yılları arasında yaşanan bu göçte Türkiye'ye yaklaşık 20 bin kişi göç etmiştir (GİB,2022). Yugoslavya'nın dağılmasının ardından 1992 yılında bağımsızlığını ilan eden Bosna'ya karşı Hırvatlar ve Sırp'lar tarafından saldırılar düzenlenmiş; bölgedeki Müslüman halka karşı katliamlar uygulanmıştır. Yaşanan bu acı tablo karşısında Türkiye'ye yaklaşık 25 bin Bosnalı sığınmış; Dayton Anlaşması'ndan sonra da ülkesine çoğu kişi geri dönmüştür. 1997 yılının sonuna doğru ise Birleşmiş Milletler (BM) raporuna göre 900'ü Bosna ve Hersek'ten, 600'ü İran ve 700'ü Irak'tan olmak üzere yaklaşık 4600 sığınmacının Türkiye'de kaldığı belirtilmiştir (İçduygu ve Toktaş, 2005: 30-31).

Dayton Anlaşması'nın imzalandığı sıralarda Türkiye Sırbistan'la ilişkilerini iyileştirme gayretindeyken, Kosova'daki hadiselerde artmış, orada yaşayan Sırp ve Arnavut gruplar arasında yaşanan şiddet sonucu bölgedeki Türkler de durumdan etkilenmiş ve çeşitli baskılara maruz kalmıştır. Bölgedeki Türk nüfusu, Türkiye'nin Belgrad ile iyi ilişkiler kurma çabası ile Arnavutların uyguladıkları baskı arasında kalmışlardır (Bilgiç, 2012: 49-50). 1999

yılında doruk noktasına ulaşan şiddet olayları sonucu ortalama 7 bin kişi Türkiye'ye sığınmış ve Kırklareli'nde kurulan Gaziosmanpaşa göçmen misafirhanesine yerleştirilmişlerdir. Gelenler arasındaki 3 bin kişi ise daimi olarak Türkiye'de kalmıştır.

1990'ların başında Türkiye'ye bir diğer göç dalgası da Ahıska Türkleri ile olmuştur. Ahıska Türkleri, 1944 ve 1989 yıllarında Sovyetler Birliği tarafından göç etmeye zorlanmışlardır. Türkiye zor durumda kalan Ahıska Türk'lerinin ülkemize gelmesi ile ilgili bir kanun düzenlemesi yapmış; 02.07.1992 tarih ve 3835 sayılı "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun" yayınlamıştır. Düzenlemeye göre, en zor şartlara sahip olanlardan başlamak üzere, yıllık belli bir sayıyı aşmayacak şekilde ülkeye gelenler iskânlı veya serbest göçmen olarak kabul edilecektir (mad. 1). Buna göre yaklaşık 150 aile Türkiye'ye iskânlı olarak gelmiş; Iğdır ve çevresine yerleştirilmiştir (Ganiyeva, 2012: 184-185).

Sığınmacılar açısından bakıldığında iç hukuk çerçevesinde ilk yasal düzenleme 1994 yılında çıkarılan "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'tir. Bu yönetmelik, kişisel ve kitlesel şekilde sığınma isteğiyle Türkiye'ye giriş yapan yabancılar için uygulanacak işlemlerin belirlenmesine ve görevlendirilecek kuruluşların tespitine dair hükümlere yer vermiştir. Yönetmelik ile vatandaş olmaya hak kazanmak veya vatandaşlıktan menedilmekle sonlanacak hususların izah edilmesinin yanı sıra, yasal ya da yasal olmayan yollardan Türkiye'ye gelerek iltica talebinde bulunanlarla alakalı çalışmalar veyahut Türkiye'yi geçişi ülkesi olarak belirleyip farklı bir ülkeye iltica etme isteği doğrultusunda barınma izni talep edenler ve tüm yasal süreçte görevli idari kuruluşlarla ilgili hususlar hükümlenmiştir (Ümit, 2001: 25). 1994 Yönetmeliği, 1951 Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolü'nden farklı olarak sığınma konusunu da içeriyor olmasıdır. Bu bağlamda, bu yönetmelikte mülteci ve sığınmacı kavramları ayrılarak bağımsız olarak ele alınmaya çalışılmıştır (Çiçekli, 2009: 48).

Bu düzenlemenin ardından çıkarılan önemli bir kanun da Türkiye'deki yabancıların çalışma şartları ile ilgili esasları belirlemek ve yabancıların çalışmalarını izne bağlamak için 2003'te 4817 sayılı "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun" uygulamaya konmuştur. Konuyla ilgili daha önceden de yapılan dağınık şekilde düzenlemeler vardır ancak bu kanunla birlikte Türkiye'deki yabancılar için yapılacak işlemler için ortak bir düzenleme yapılmıştır. Böylece sorumlu birim olarak da Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı belirlenmiştir. 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un kabul edilmesinin ardından, uygulamaya yönelik yönetmelik yayınlanmıştır. "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanunları Uygulama Yönetmeliği" ile birlikte kanunun esasları belirtilmiştir (Dönmez-Kara, 2015: 169-170).

4817 sayılı Kanunu cezalar öngörerek yabancıların yasal olmayan istihdamını engellemek açısından önemlidir. Ayrıca yabancıların daha önce sahip olmadığı her türlü iş kolunda çalışma imkânı tanımıştır. Böylece önceden çalışmalarına izin verilmeyen iş kollarında çalışanların istismar edilmesi engellenmiştir (İçduygu ve Aksel, 2012: 45).

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile müzakerelere başlaması da göç politikalarında yeni çalışmalar sağlamıştır. Bu kapsamda 2006 yılında 5543 sayılı İskân Kanunu kabul edilmiştir. 5543 sayılı İskân Kanunu'nda yer alan tanımlamalarda daha önceki kanunlarına benzer olarak "Türk soyundan ve Türk kültüründen olmak" şartı devam etmiştir. Kanunun 3. maddesinde göçmen ve göçebe tanımları yapılmış; diğer göçmen çeşitlerine de yer verilmiştir. Serbest göçmen, göçebe, münferit göçmen, iskanlı göçmen ve toplu göçmen olarak ayrı ayrı tanımlanmıştır. Ülkeye kabul edilmeyeceklerin tanımlandığı 4. Maddede ise yine Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayanların tanımlaması yapılmıştır. Daha önceki İskân Kanunu'nda ülkeye giremeyecekler arasında anarşistler, çingeneler gibi tanımlamalar varken; yeni kanunda bu tür ifadeler yer verilmemiştir. Ayrıca göçmenlere yapacağı yardımlar da kanunda yer almıştır (mad. 9).

5543 sayılı İskân Kanunu, Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası ortamı; AB'ye uyum sürecinin gereklilikleri ve uluslararası alandaki sürece entegre olmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Avrupa Birliği 9. Uyum Paketi'nin hazırlığının yapıldığı sırada birçok kanun ve tasarı ile birlikte görüşülmesi ve AB İlerleme Raporu'nun yayınlanması sonucu İskân Kanunu'nun ivedilikle kabul edilmesi eleştirilere sebep olmuştur (İnan, 2016: 27).

Diğer taraftan göç hareketlerinde 2003 yılına gelindiğinde, ABD'nin Irak'a müdahalesinin ardından Saddam'ın yönetimden düşmesi ülkeyi yeniden farklı bir yapıya sürüklemiştir. Bu durum Irak kaynaklı göçlerin yeniden yaşanmasına sebep olmuştur. 1990'lı yılların başında yaşanan göçte Iraklı Kürtler çoğunlukta; 2003'ten sonra yaşanan göçte Iraklı Kürtlerin sayısında azalma olmuş; Türkmenler ve Iraklı Hristiyanlar, artan şiddet olaylarından

dolayı göç etmeye devam etmişlerdir (Danış, 2010: 16). Türkiye'nin "coğrafi çekince" ilkesinden dolayı Irak'tan gelenler, "mülteci" statüsünde sayılmadıkları için Türkiye'yi Avrupa'ya geçiş güzergahı olarak görmektedir ya da daha önce gelen Türkmen ailelerden İskân kanunu ile yerleşmiş veya vatandaşlığa geçmiş olan akrabalarının yanına yerleşmişlerdir. Sonuç olarak Irak'tan gelenler için Türkiye, Avrupa'ya geçiş için kullanılan bir bekleme merkezi haline gelmiştir (Danış, 2010: 17).

Bu dönemde devlet sınırlardaki hareketlenmelerle ilgili olarak daha çok yasa dışı göç ile mücadelesi ön plana çıkmaktadır. Sınır güvenliğinin korunması adına engelleyici ve kontrol sağlayıcı politikalar uygulanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Türkiye'ye yapılan düzensiz göç iki grupta incelenebilir. İlk olarak yasa dışı yollardan ülkeye girenler; ikinci grup ise Türkiye'de ekonomik nedenlerle kayıt dışı olarak çalışan ve daha sonra ülkelerine geri dönmeyi amaçlayanları oluşturmaktadır. Türkiye'yi Avrupa'ya geçiş için kullanmak isteyenlerin asıl amacı ise Ege Denizi üzerinden hedef ülkelere varmaktır (Deniz, 2014: 186-199). 2000-2010 yılları arasında yakalanan 700.000 düzensiz göçmenin 473 bin kadarı "potansiyel transit göçmen" olarak değerlendirilmiştir. Kaynak ülke olarak en fazla sayı 94 bin ile Irak'a aittir. Pakistan 66 bin, Afganistan 59 bin, İran 22 bin ve Bangladeş 17 bin ile Türkiye'ye en fazla göçmen gönderen ülkelerdir (İçduygu ve Aksel, 2012: 22).

5. ARAP BAHARI VE SURİYE'DE KRİZE DÖNÜŞÜMÜ

18 Aralık 2010'da işsizlik sorunu yaşayan Mohammed Bouazzi isminde bir genç kendini yakmış ve bu olay Tunus'ta başlayıp kısa zamanda komşu ülkelere yayılmıştır. 15 Mart 2011 tarihinde ise gösteriler Suriye'ye sıçrayarak devam etmiştir. Bu süreçte Kuzey Afrika ve bazı Ortadoğu devletlerinde yaşanan devrimci ve yenilikçi otorite muhalefeti hareketler iç ve dış basın tarafından Arap Baharı olarak ifade edilmiştir (Deniz, 2014: 68). Arap Baharı kendi içerisinde şiddet içerikli bir hareketi ifade ederken, (bölge yönetimlerince gerçekleştirilen) şiddete yönelik gösteri, ayaklanma ve iç savaş sürecini de beraberinde başlatmıştır (Mushtaq ve Afzal, 2017: 1).

Tunus'ta başlayıp tüm Arap ülkelerine sirayet eden bu ayaklanmaların Suriye'de yayılması, az da olsa 2011 yılının ilk ayından itibaren yapılan protestolarla ve ayaklanmalarla gerçekleştire başlanmıştır. İlk başta çok yankı uyandırmayan bu hareketler, 2011'in mart ayında Dera kentinde meydana gelen olaylarla birlikte şiddetini arttırmaya başlamış ve daha geniş kitlelere ulaşmaya başlanmıştır (Salihi, 2016: 159). 15 Mart 2011'de iki öğrencinin duvara "Halk rejimin düşmesini istiyor" yazısını yazdıktan sonra tutuklanıp gözaltına alınması, Suriye'deki Arap Baharı sürecinin başlangıcı olarak kabulüne yol açmıştır. Tunus'ta ve ardından diğer ülkelerde mevcut rejimlerin düşmesi Suriye'yi de etkisi altına almış ve barışçıl bir çerçevede yapılan protestolar/gösteriler daha sonra Beşar Esad karşıtlarının silahlanması ile bir iç savaşa dönüşmüştür. (Çapar ve Koca, 2018: 9). Öyle ki, Dera'da başlayan ayaklanmalar, ülkede yaşanan kuraklık ve artan istihdam sorunu ile kısa sürede daha büyük boyutlara ulaşarak Banyas, Lazkiye, Hama, Deyr ez-Zor ve Holmes'e sıçramıştır (Süer, 2012: 9).

Beşar Esad iktidara geldikten sonra birçok alanda reformlar yapmış ancak Arap Baharı kıvılcımının Suriye'ye sıçramasında en büyük sebep Esad'ın babasının izinden giderek siyasi alanda yapmadığı reformlar olmuştur. Yıllardır uygulanmakta olan olağanüstü hâl uygulamasını halk hareketlerinin başlamasıyla mecburen kaldırmak zorunda kalmış ancak iktidardaki gücünü elinde tutabilmek adına ülke içerisindeki çatışmaların yoğun olduğu 2012 yılında dahi meclisteki muhalefet sınırını %10'larda tutmayı sürdürmüştür (Bingöl, 2012: 486). Diğer taraftan Dera'da başlayan ayaklanmaların diğer şehirlere de yayılması üzerine (Koldaş ve Köprülü, 2011: 34) Esad rejimi birtakım tedbirler alarak bu ayaklanmaları bastırmayı hedeflemiş olsa da başarıya ulaşamamıştır. Hükümet güçlerinin silah kullanması ve insanların ölmesi protestoları alevlendirmiştir. Esad başlangıçta genel bir siyasi af ilan ederek, yeni siyasi partiler kurulmasının önünü açan bir yasa çıkararak, seçim, basın ve yaptırımlarla alakalı reform yasaları çıkararak olumlu yönde eylem sinyali vermiş, ancak protestocular için bunlar yeterli gelmemiştir. Başlangıçta nüfusun %65-70'i tarafından desteklenen Esad, zamanla bu desteği kaybetmiştir (Mahalli, 2012: 197).

Nisan 2011'de protestolar ülke geneline yayıldığında, Esad hükümetinin Rusya ve İran'dan aldığı siyasi destekle güvenlik güçleri şiddete dönüşen güç kullanmaya başlamış ve çok sayıda insan katledilerek durum daha da içinden çıkılmaz ve geri dönüşü olmayan bir duruma gelmiştir (Achiame, 2015: 695-696).

Suriye'de Arap Baharının ilk yılında binlerce insan hayatını kaybetmiştir. 2012 yılında ise bu kayıplar giderek artmış, halk hareketleri ülkenin başkenti olan Şam'a kadar sıçramıştır. Rejimin kanlı bastırma politikaları ise günümüzün en büyük sorunlarından birisi haline gelen Suriyeli mülteciler meselesinin başlangıcı olmuştur.

2013 yılına gelindiğinde DEAŞ, PYD ve PKK gibi terör örgütleri bölgesel ve küresel boyutta güvenlik açısından önemli bir tehdit unsuru haline gelmişler ve bu sayede güç ve alan sahibi olma gayreti içine girmişlerdir (Kerman

ve Efeğil, 2017: 163-166). Suriye'deki bu durumdan yararlanarak bölgedeki stratejik noktalarla doğal enerji kaynaklarını şiddet uygulayarak zorla ele geçirmişlerdir ve bölge halkının başka yerler göç etmesine neden olmuştur (Yeşiltaş ve Duran, 2018: 9-13).

5.1. Suriye'den Türkiye'ye Sığınmacı Akımı

Arap Baharı olaylarının Suriye'ye sirayet etmesi, 2002 yılından bu yana Suriye hükümetiyle iyi ilişkiler içinde olan ve sürdürdüğü barışçıl dış politikası kapsamında Esad yönetimiyle iş birliğini hızlandıran Türk hükümetini zorlu bir döneme sürüklemiştir (Yeşilyurt, 2013: 420; Altunışık, 2013: 2).

Türkiye'nin gelişmeleri önce incelemiş, Beşar Esad ile mevcut iyi ilişkiler çerçevesinde onu, halkının demokratik isteklerine olumlu yanıt vermesi yönünde ikna etmek olmuştur. Esad'ın isyancı gruplara karşı şiddet uygulamayı artırmamasıyla, bu baskıdan kurtulmak için binlerce Suriye vatandaşı Türkiye sınırına gelmiş ve bu durumda Türkiye de Suriyeli muhaliflerin tarafında yer alarak Esad karşıtı bir tavır sergilemiştir (Hinnebusch, 2015: 14-22).

Suriye krizi ile 5,5 milyondan fazla Suriyeliyi, Türkiye, Lübnan, Ürdün ve diğer ülkelere sığınmaya zorlamış, büyük bir kesim de ülkenin çeşitli alanlarına göç etmişlerdir.

Bir milyon civarında Suriyeli sınır komşusu ülkelerin dışında Avrupa, ABD ve Kanada'ya gitmiştir (Erdoğan, 2019: 2). Düzensiz göçe tabi olup, yasal olmayan yollardan Türkiye ve diğer ülkelere kaçan Suriyeliler de eklenince tahminen yedi milyonun üzerinde Suriyelinin çeşitli ülkelere sığındığı da düşünüldüğünde yaşanan dram daha çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Türkiye "açık kapı" politikası çerçevesinde sığınma hakkı isteyen hiçbir Suriyeliyi geri göndermemiş, geçici koruma kapsamında kamplarda ve ülke sınırları dahilinde korumaya almıştır (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 75). Türkiye gerek hukuki gerekse insani koşulları göz önünde bulundurarak zor durumdaki Suriyelileri insani hayat sürmelerini sağlamak için açık kapı politikası uygulayarak kabul etmiştir (Akbaş, vd., 2016: 99).

Türkiye uyguladığı bu politika ile bir yandan örnek bir tavır sergilemiş öte yandan çok büyük bir risk üstlenmiştir. Özellikle ilk göç dalgasında Suriyeli mültecilerle Türkiye'ye giren birçok terör örgütü mensubu, ülkeyi ulusal güvenlik açısından riske atmıştır (Çapar ve Koca, 2018: 9-10). Nisan 2011'den sonra Türkiye'ye yönelik başlayan insan akımı artarak devam etmiş, Türkiye savaştan kaçan tüm Suriyelileri kabul etmiştir. Öncelikle küçük gruplar halinde başlayan göç akımı, kitlesel göçe dönüştüğünden dolayı geçici barınma merkezleri kapasite olarak yetersiz kalmış ve ülke geneline dağılmıştır (Norman, vd., 2017: 56).

Nisan 2011'de Türkiye'ye insan akımı artarak devam etmiş ve Türkiye ülkelerindeki savaştan kaçan Suriyelilerin tümüne kapılarını açmıştır. Öncelikle küçük gruplar şeklinde başlayan göç akımı, kitlesel göçe dönüştüğünden dolayı geçici barınma merkezleri kapasite olarak yeterli gelmemiş ve ülke geneline yayılmıştır (Norman, vd., 2017: 56).

Suriyeliler sınıra geldiklerinde Türkiye'nin açık kapı politikası doğrultusunda yasal mevzuat sorunu olmadan kabul edilmişlerdir (Aktaş, 2018: 135). İlerleyen süreçte hem yasal mevzuat hem idari yapılanma mevcut krizi yönetebilecek şekilde yeniden tasarlanmıştır. Bu bağlamda Türkiye beklenmeyen bu göç akımına karşılık hızla göçle ilgili mevzuatı güncelleyerek bu kişilere ait işlemlerin "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği" çerçevesinde gerçekleştirilmesini sağlamıştır (Çetinkaya, vd., 2016: 9-10).

6. YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU

Suriye'de meydana gelen çatışmaların sürüyor olması üstelik terör örgütlerinin de katılımıyla daha da şiddetlenmesi Suriyelilerin daha uzun süre Türkiye'de kalacağı düşünülmüş ve bu nedenle Türkiye'nin göç yönetiminde değişime gitmesine yol açmıştır (Eke, 2018: 44). Göç mevzuatını uluslararası gelişmeler doğrultusunda şekillendirmek ve AB mevzuatına yaklaştırmak isteyen Türkiye hukuki ve idari altyapısını da güncellemek istemiştir (Yılmaz & Baykal, 2020: 643). Bu gerekçelerle "6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 11 Nisan 2013 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir". Türkiye'nin YUKK ile göç politikasının uygulanması ve yönetilmesi açısından Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ön plana çıkan bir düzenleme olduğu söylenebilir (Eke, 2018: 46).

6458 sayılı bu kanunun yürürlüğe girmesiyle 1950 tarihli 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkametleri ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun'un ve 1950 tarihli 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun bazı maddeleri yürürlükten

kaldırılmıştır. 6458 sayılı Kanun'la aynı zamanda yabancılara yönelik vize zorunluluğu, ikamet izinleri, mültecilerin ve vatansızların hukuksal durumları ve yabancılara dair mevzuatlar bu yasada bir araya getirilmiştir. Kanunun genel amacı ise Türkiye'ye gelen yabancıların girişleri, kalışları ve çıkışları ile Türkiye'den koruma talebinde bulunan yabancılar için sağlanan korumanın kapsamına ve uygulanmasına yönelik usul ve esasları düzenlemektir (YUKK, md, s. 1). Ayrıca kanun; yabancılar ile ilgili iş ve işlemlerin sınırlarda, sınır kapılarında veya Türkiye içinde bulunan yabancıların münferit koruma taleplerine karşı sağlanacak uluslararası korumayı, zorla ayrıldıkları ülkelere geri dönemeyen ve kitlesel bir şekilde Türkiye'ye gelen yabancılar için acilen sağlanacak geçici korumayı kapsamaktadır (YUKK, md: 2).

YUKK 4. madde içerisinde sığınmacıların geri gönderme yasağına ilişkin olarak açıklama yapılmıştır. Söz konusu düzenlemenin 3. bölümünde 'Uluslararası Koruma', "mülteci", "şartlı mülteci" ve "ikincil koruma" tanımları ifade edilmiştir. Bu doğrultuda; "Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve New York Protokolünü onaylarken ifade ettiği coğrafi sınırlama düzenlemenin 61. maddesinde "Mülteci" ifadesinde yer almıştır. Önceki düzenlemelerde olduğu gibi mültecilik statüsü sadece Avrupa ülkelerinden gelen kişiler için geçerlidir. "Şartlı mülteci" ise düzenlemenin 62.maddesinde "Avrupa ülkeleri dışından" gelen ve zulme uğrama riski nedeniyle ilgili ülkesine geri dönmek istemeyen kişileri ifade etmektedir. Şartlı mülteciler ise üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, Türkiye'de kalabilmektedirler. Türkiye'ye gelen ve uluslararası koruma arayan kişiler; mülteci veya şartlı mülteci statülerini alana kadar "koruma başvuru sahibi" olarak ifade edilmiştir. Türk hukuk yapısı kapsamında uluslararası alanda ifade edilen "sığınmacı" kavramı yer bulmamaktadır. Uluslararası koruma statülerinden olan "ikincil koruma" kanunda yer bulmuştur. Mülteci veya şartlı mülteci olarak tarif edilemeyen ikincil koruma statüsü bir kişinin menşei veya ikamet ülkesine geri gönderilmesi halinde cezalandırılacağı, işkence ve insanlık dışı muameleye maruz kalacağı veya şahsına yönelik ciddi tehditle karşı karşıya kalacağı durumlar için açıklama getirilmiştir. Uluslararası koruma haricinde var olan durumlar düzenlemenin 64.maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre; UNHCR dışında herhangi bir BM örgütünden yardım gören, ikamet ettiği ülkede o ülkenin vatandaşları ile aynı haklara sahip olan ve Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen durumlar çerçevesinde suçlu olduğu tespit edilen kişiler uluslararası koruma haricinde tutulurlar. Yönetmeliğin 20.maddesinde göre "Vatansız Kişi Kimlik Belgesi", "Kayıt Belgesi", "Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi" veyahut da "Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi" bulunanlar ile "Geçici Koruma Kimlik Belgesi"ne sahip olanlar ikamet izninden muaftırlar". Kanun'un 42. maddesine göre; "mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüsüne sahip olanlara uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaz". Kanunun 91. Maddesinde ise geçici koruma ifade edilmiştir. Buna göre "zorunlu göç sebepleri yüzünden ülkesinden ayrılan ve geri dönemeyen, kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen kişilere "geçici koruma" statüsü verilir. Suriye'den Türkiye'ye gelen kişiler bu statüye sahiptirler". Türkiye'nin Suriye'den çatışmalar nedeniyle gelenler için mülteci veya sığınmacı tanımlaması yapmaması bunun geçici koruma kapsamında değerlendirilmesi kurum ve kuruluşların bu statüye göre çalışmalar yapmasına sevk etmiştir (Eke, 2018:52).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, dünya standartlarına uygun bir seviyede göç ve iltica alanında stratejilerin belirlendiği bütünsel bir yaklaşımı temel alan, kurumlar arasında etkin iş birliğine dayanan, insan hakları odaklı, sivil bir kurumsal göç yönetiminin gelişmesi fırsatını sunmuştur. Ancak belediyelerin bu süreçte yasal mevzuatta yeterince yer verilmemesi sürecin sağlıklı şekilde ilerlemesinde önemli bir eksiklik olduğu göze çarpmaktadır. Merkezi hükümet Suriyeli sığınmacıların hizmet erişime ulaşmada ana rol oynamaktadır ve bünyesindeki kurumları bu konuda esas sorumlu olarak belirlemektedir ancak yerel yönetimlerin bu noktada yasal mevzuat gereği yetkilerinin çok kısıtlı olduğu ve yerel yönetimler tarafından yapılacak çalışmalar için yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu ortaya konulmaktadır (Eke, 2018: 67).

6.1. Göç Yönetiminde Yeni Yapılanma: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Türkiye Cumhuriyeti'nin Suriye kaynaklı tarihinde yaşadığı en büyük göç dalgası kurumsal yapılanma gereği doğurmuş ve göç yönetiminin uzun ömürlü, çok boyutlu bir anlayışa sahip olması ve işleyişin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için YUKK kapsamında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM) kurulmuştur.

Göç yönetimi konusunda politika geliştirebilen, etkin iş gücüne odaklanan, insan haklarına saygı duymayı ve bu konularda stratejik çalışmayı hedefleyen bir kurum olarak Göç İdaresi Başkanlığı, YUKK ile yasallaşmıştır. Böylece, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, insan haklarını korumak ve etkin bir göç yönetimi oluşturarak göçle ilgili birçok program ve faaliyeti gerçekleştirmek ve her türlü yerel, ulusal ve uluslararası kurumsal yapının temeli olmak amacıyla oluşturulmuştur (GİGM 2017-012021 Stratejik Planı; Adıgüzel, 2016: 208). YUKK'nın 104. Maddesinde GİGM'nin görevleri Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den ayrılan yabancı kişilerin giriş ve çıkışlarını

denetlemek, yasal olmayan girişlere engel olmak, mültecilik, geçici koruma veya uluslararası koruma gibi meselelerle alakalı çalışmalarını yürütmek, Türkiye'nin göç politikalarını belirlemek ve sürecin takibini yapmak, insan ticareti mağdurlarını koruma altına almak, vatansız kişileri belirleyerek gereken işlemleri yapmak ve göç konusunda kurumlar arasındaki işbirliğini sağlamak olarak özetlenebilir (YUKK).

Bu kurumun asli görevlerinin yanı sıra diğer kurum ve kuruluşlarla da iş birliği içerisinde olmak adına görev tanımlaması yapılmıştır. İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan GİGM, 81 ilde ve 148 ilçede müdürlük düzeyinde, yurt dışında ise ataşelik ve müşavirlik düzeyinde birimleri bulunmaktadır. Göç yönetimi ile ilgili bir başka kuruluş da yine 6458 sayılı yasa çerçevesinde oluşturulan ve direkt olarak İçişleri Bakanlığı bünyesinde görev yapan Göç Kuruludur. Bunun yanı sıra göçmen kaçakçılığıyla mücadele için Emniyet Genel Müdürlüğü altında "Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele Daire Başkanlığı" oluşturulmuş ve bu konuda işlenen suçların izlenmesi ve soruşturulması amacıyla görevlendirilmiştir.

6.2. Geçici Koruma Yönetmeliği

YUKK kapsamında 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği; "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanabilecek geçici korumayla ilgili durumu" (GKY, 2014) ifade etmektedir. Bu yönetmeliğe göre; "Kitlesel akın neticesinde ülkemize gelen veya münferit olarak ülkeye giriş yapmış olsa dahi kitlesel akına neden olan olay sonucunda kaynak ülkeyi terk ederek gelen kişiler, geçici koruma kapsamında sayılacaktır."(md. 3). 17. maddeye göre ise; "Geçici koruma kapsamında herhangi bir coğrafi kısıtlama bulunmamakta, aksine, acil ve geçici koruma arayışı içinde hem kara sınırlarına hem de ülkenin karasularına giden kişilerin yönetmelik kapsamında değerlendirileceği kararlaştırılmıştır."

Yönetmelik "Kitlesel Akın" kavramından 3. maddenin 1/i bendinde söz etmiş ve AB Geçici Koruma Yönergesi 2/d maddesinde düzenlenen hükme uygun bir değerlendirmede bulunmuştur. Buna göre ilk geçici koruma koşulunu, bireyin kitlesel akım veya kitlesel akımla alakalı bir durum neticesinde ülkeye giriş yapması şeklinde tanımlamak mümkündür.

Geçici korumanın yasal zeminin oluşturmada önemli bir adım olan GKY, bu korumadan yararlanacak olan yabancılara ilgili ayrıntılı düzenlemelere, hak ve yükümlülükler yer verirken aynı zamanda kısıtlayıcı hükümleri de beraberinde getirmiştir. Toplamda on bir bölüm 63 maddeden oluşan GKY'de geçici koruma şu şekilde tanımlanmıştır: "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı" ifade etmektedir (GKY, md.3/1-f).

Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilerin hakları, sosyal yardımlar açıkça ifade edilmiştir. Yönetmelik doğrultusunda geçici koruma kimlik belgesine sahip olma, sağlık hizmetlerine erişme, eğitim ile çevirmenlik alma gibi haklar güvence altına alınmıştır (GKY, 2014). Geçici koruma yönetmeliğinin yasal çerçevesinin açıklanması entegrasyon ve ev sahibi toplum ile sağlıklı bir ortak yaşam konusunda olumlu ve yol gösterici olmuştur.

7. SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin son yüzyılı ile birlikte kaybedilen topraklarından göç akınlarına maruz kalmış ve göç politikasını iskân çerçevesinde yaptığı çalışmalarla devam ettirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kuruluşu ile birlikte göç politikasını Osmanlı devletinden miras topraklardaki Türk ve soydaş topluluklarındaki kişilerin kendi topraklarına göçünü sağlayarak devam ettirmiştir. Buradaki siyasi husus ulus devlet mantığının uygulanmasında göç politikasının bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı ardından başka ülkelere giden mültecilerin durumu uluslararası boyutta sorun haline gelirken sorunun çözümü için 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme imzalanmıştır. Türkiye bu sözleşmeyi kabul etmiş ve sözleşmede yer alan coğrafi ve zaman kısıtlamasını kabul etmiştir. Sözleşmenin yetersiz olduğu görüşlerinin Uluslararası boyutta dile getirilmesiyle 1967 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin New York Protokolü imzalanmıştır. Türkiye bu protokolü kabul etmiş ancak coğrafi çekinceyi devam ettirmiştir. Soğuk Savaşın sonu ve küreselleşme hareketlerinin artması ile birlikte Türkiye farklı milletlerin geçiş noktası olarak kullandığı bir ülke olmuştur. Bunun yanında Körfez Savaşı ve komşu ülkelerde yaşanan çatışmalar Türkiye'nin sığınmacı hareketlerine maruz kaldığı dönemler olmuştur. 2000'li yıllar Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik olarak göç politikasını gözden geçirdiği yıllar olmuştur.

Türkiye'nin göç politikasını etkileyen en önemli gelişme ise 2011 yılında Arap Baharı kaynaklı Suriye'de başlayan çatışmalar nedeniyle sığınmacı akımına maruz kalmasıdır. 2011'de başlayıp günümüze kadar devam eden sığınmacı meselesi Türkiye'nin göçe yönelik yasal mevzuatını değiştirmesi ve dönüştürmesi söz konusu olmuştur. Türkiye'nin göç ve entegrasyona yönelik çalışmaları büyük bir sınava tabii olmuştur ve durum daha da karmaşık hale gelmiştir. Suriyelilerin ülkelerinde çatışma ortamının devam etmesi ve ekonomik hayatın durma noktasında olması Türkiye'den ayrılmalarına engel olmuştur. Bu noktada Türkiye YUKK ile göç politikasının düzenleyen kapsamlı bir kanun çıkarmıştır. YUKK çerçevesinde göç yönetimine ilişkin birçok çalışmalar için kurumsal yapı oluşturulmuştur. Ancak mevcut durumda göç yönetiminde merkezi hükümet tek yetkili aktör olurken yerel yönetimlerin yasal olarak çok kısıtlı yetkileri nedeniyle entegrasyona yönelik çalışmalarının yetersiz olduğu görülmektedir. STK'lar süreçte yer almasına karşın yerel boyutta katılımın yasal gerekçelerle tam gerçekleşmiyor olması çeşitli sorunlara yol açabileceği düşünülmektedir.

Tarihsel sürece bakarak genel bir değerlendirme yapmak gerekirse Türkiye'de dinamik bir göç olgusunun olduğunu ileri sürmek mümkündür. Önceleri Türk kökenli göçmenlerin iskânî ile şekil alan göç yönetimi yerini transit ülke olarak ülkeyi uluslararası anlaşmalarda yer almaya zorlamış ve daha sonra yaşanan dev göç dalgaları ile hem hedef hem kaynak hem de transit bir ülke olarak tarihi göç paradigması anlayışı yıkılmış ve yerini daha kapsamlı göç yönetimi anlayışına bırakmıştır.

Türkiye Suriye'deki gelişmeler göz önüne alındığında çatışma ortamının devam etmesi nedeniyle Suriyelilere uzun süre ev sahipliği yapacağı öngörülmektedir. Bu durum Türkiye'nin Suriyelilerin entegrasyonuna yönelik politikalarda ciddi adımlar atması gerektiğini ortaya koymaktadır. Suriyeliler için bir entegrasyon politikası ortaya koymak Türkiye için çeşitli sorunlara yol açacağı düşünülebilir ancak bu yönde bir politika oluşturmamak çok büyük risklere yol açması muhtemeldir. Suriye'deki durumun belirsizliğini koruması Suriyelilerin dönüşlerini çok zor hale getirmektedir. Suriyelilerin mecburen başka ülkelerde yaşamak zorunda olması ekonomik açıdan bakıldığında ev sahibi ülkeler için sorunlara yol açabilmektedir. Bu ortamda ev sahibi ülke vatandaşları sığınmacılara karşı olumsuz tepkiler göstermektedir. Sağlıklı ve uzun vadeli bir bütünleşme politikası ile sorunlar ve belirsizlikler en aza indirilerek yaşanabilir ve sağlıklı bir toplum inşa edilmesi mümkündür.

Belediyelerin özellikle entegrasyon sürecinde dahil olması için çeşitli kurumlarla iş birliği yapması gerekmektedir. Belediyeler ile sivil toplum örgütleri ve merkezi hükümetin de dahil olduğu üçlü bir mekanizma entegrasyon için isabetli bir yönetim şekli olabilir. Böyle bir yapı hem kurumlar arasında bir denetim mekanizmasının oluşmasına hem de sürecin yönetilmesinde ortak bir aklın ortaya koyulmasını sağlayacaktır. Türkiye'nin entegrasyonu iyi bir şekilde yönetmesi uzun vadede iyi bir çalışma yapısı olmasını sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Achiame, E. T. (2015). "Syria Cost-Sharing, and The Responsibility To Protect Refugees", Minnesota LawReview,687-761,https://minnesotalawreview.org/wp-content/uploads/2016/01/Achiame_5fmt.pdf.

Adıgüzel, Y. (2016). Göç Sosyolojisi, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Akbaş, Z., Babahanoğlu, V. ve Yelman, E. (2016). "Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik İzlediği Açık Kapı Politikasının Ulusal Güvenliğine ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri", I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (13-14-15 Ekim 2016), der. Erol Asiltürk, Elazığ: Asos Yayınları.

Aktaş, M. (2018). "Türkiye'deki Suriyeliler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 42, 129-154. <https://dergipark.org.tr/pub/yyusbed/issue/43499/532096>.

Altunışık, M. B. (2013). "Turkey After The Arab Uprisings: Difficulties Of Hanging On in There", ISPI Analysis, 223, 1-9. https://www.ispionline.it/sites/default/files/publicazioni/analysis_223_2013_0.pdf

Bilgiç, T.Ü. ve Bilgiç, S. B. (2012). "Kosova Türkleri Sıra Dışı Bir Türk Diasporası", Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, (62), 41-62.

Bingöl, O. (2012). "Krizlerin Uluslararasılaşması / Rejime Karşı Protestolardan Bölgesel Çatışmaya Suriye Örneği", M. Seyfettin Erol ve Ertan Efeğil (Ed.) Krizler ve Kriz Yönetimi: Temel Yaklaşımlar, Aktörler, Örnek Olaylar içinde (p.484-541), İstanbul: Barış Kitap.

- Castles., S. ve Miller., M.J. (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çetinkaya, C., Erbaş, M. ve Özceylan, E. (2016). “Türkiye’deki Suriyeli Geçici Barınma Merkezlerinin Durumu ve Senaryo Analizleri”, Birey ve Toplum Dergisi, 6 (12), 5-21.
- Çiçekli, B. (2009). Göç Terimleri Sözlüğü Uluslararası Göç Hukuku, Uluslararası Göç Örgütü.
- Çapar, S. ve Koca, M. (2018). Düzensiz Göç Yönetiminde Mülki İdare Amirleri, Ankara: Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Danış, D. (2010). İstanbul’daki Iraklı Göçmenlerin Parçalı Eklenme Sürecinde Toplumsal Ağlar. D. Danış (Ed.) Türkiye’ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar (p.191-224). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Deniz, T. (2014). “Uluslararası Göç Perspektifinde Türkiye”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 181(181), 175-208.
- Dönmez-Kara, C. Ö. (2015). Göç Bağlamında Uluslararası İş Birliği ve Türkiye’nin Politikaları, Doktora Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.
- Dündar, F. (2007). İttihat ve Terakkinin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918), Ankara: İletişim Yayınları.
- Eke, E. (2018). “Türk Kamu Yönetimi Açısından Göç Politikası ve Teşkilat Yapısı: Güncel Bir Perspektif”. H. H. Aygül ve E. Eke (Ed.) 21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler: Bir Türkiye Perspektifi içinde (s.37-72). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ekşi, N. (2015). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Erder, S. (2018). Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye Türkiye’de Değişen İskân Politikaları, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Erdoğan, M. (2019). Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler, Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Erdoğan, M. ve Kaya, A. (2015). 14. Yüzyıldan Günümüze Türkiye’ye Göçler, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erten, R. (2015). “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 19(1), 3-52. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789095>
- Ganiyeva, S. (2012). “Ahıska Türklerinin Türkiye’ye Göç Etmesi ve Türk Vatandaşlığına Alınması ile İlgili Hukuki Sorunlar”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20 (1), 175-199.
- GKY, Geçici Koruma Yönetmeliği (2014). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>.
- GİB, (2022). Göç İdaresi Başkanlığı Kitlese Akınlar <https://www.goc.gov.tr/kitlese-akinlar>.
- Hinnebusch, R. (2015). “Back To Enmity: Turkey-Syria relations since the Syrian uprising. Orient- Journal of German Orient Institute”, 56(1), 14-22.
- İçduygu, A. (2004). Türkiye’de Kaçak Göç, İstanbul: Ticaret Odası Yayınları.
- İçduygu, A. ve Aksel, D. (2012). Türkiye’de Düzensiz Göç, Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.
- İçduygu, A., Erder, S., ve Gençkaya, Ö. F. (2014). Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Ötesi Dönüşümlere. Koç Üniversitesi, Göç Araştırma Merkezi, (Rapor No. 1), MİREKOÇ Proje Raporları.
- İnan, C. (2016). “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”, Göç Araştırmaları Dergisi, (2), 10-33.
- Karakaya, C. ve Karakaya, E. N. (2021). “Türkiye’nin Göz Ardı Edilen Göçmenleri: Afganlar”, Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(1) , 100-111.

- Kartal, P. D. B. & Başçı, A. G. E. (2014). “Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri”, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (2), 275-299. DOI: 10.18026/cbusos.42910
- Kaya, A. (2022). “Türkiye’de Entegrasyon Tartışmaları: Aktörler ve Roller”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye’nin Göç Siyaseti Özel Sayısı, 21(Özel Sayı), 335-359.
- Kerman İ. ve Efegil E. (2017). “Terör Örgütü Pkk/Pyd’nin Suriye’de İzlediği İç Savaş Stratejisinin Değerlendirilmesi”, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 1 (2), 162-198.
- Koldaş, U. ve Köprülü, N. (2011). “Arap İntifadası mı?: Arap Dünyasındaki Toplumsal Hareketlerin İçsel, Bölgesel Ve Uluslararası Dinamikleri”, Akademik Ortadoğu, 6(1), 23-61.
- Korkmaz, N. ve Öztürk, A. (2017). “Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci Ve Göçmenlerin Türkiye’deki İskan Ve İş Gücüne Dayalı Entegrasyonu”, Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 1(3) 268-289.
- Mahalli, H. (2012). Ortadoğu’da Kanlı Bahar (7. Baskı), İstanbul: Destek Yayınevi.
- Mushtaq, A. ve Afzal, M. (2017). “Arab Spring: Its Causes and Consequences”, Journal Of The Punjab University Historical Society, 30 (1), 1-10.
- Norman, K. O., Hintz, L. ve Arar, R. (2016, 14 Mayıs). The real refugee crisis is in the Middle East, not Europa. Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/05/14/the-real-refugee-crisis-is-in-the-middle-east-not-europe/> adresinden 11 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Salihi, E. (2016). “Suriyeli Göçmenler Hakkında Yazılan Uluslararası Raporlara Dair Bir Değerlendirme”, Marmara İletişim Dergisi, 25, 159-164.
- Sarı, M. (2011). “Atatürk Dönemi’nin İskân Politikasında İç İskâna Yönelik Çalışmalar (1923-1938)”, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 7(14), 87-113. <https://www.researchgate.net/publication/330411727>.
- Semiz, Y. (2010). “1923-1950 Döneminde Türkiye’de Nüfusu Arttırma Gayretleri Ve Mecburi Evlendirme Kanunu”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (27), 423-469.
- Süer, B. (2012). “Suriye’de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi”, Akademik Ortadoğu, 6 (2), 1-20.
- Şimşek, D. (2018). “Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli mülteciler örneği”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 2 (Göç Özel Sayısı), 367-392.
- Tekeli, İ. (2008). Göç ve Ötesi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tepealtı, F. (2019). “Lozan Nüfus Mübadelesi Göçleri ve Türk Mübadillerin İskânı”, Coğrafya Dergisi, (39), 89-98.
- Ümit, C. (2001). “Mülteci Hukukuna Genel Bakış ve İltica-Sığınma Konularında Türkiye’deki Uygulama”, Adalet Dergisi, 62 (4), 1007-1061.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, (YUKK), (2013). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>.
- Yeşiltaş, M. ve Duran, B. (2018). Orta Doğu’da Devlet Dışı Silahlı Aktörler, Ankara: SETA Yayınları.
- Yeşilyurt, N. (2013). “Orta Doğu’yla ilişkiler”, Baskın Oran (Ed.) Türk Dış Politikası İçinde, (p.401-463). İletişim Yayınları.